

Այս տարի, ապրիլ ամսի վերջերին, Երուսաղեմում, Սրբոց Հակոբյանց վանքի տպարանից լույս-տեսալ բանաստեղծ Եղիվարդի «Յուսարականը», որը մաս առ մաս հրատարակվում էր «Սիոն» ամսագրում, 1862 թվականից սկսած:

Եղիվարդը՝ ամենապատիվ Տ. Եղիշե արքեպիսկոպոս Տերտեղյանը, շուրջ երեսունհինգամյա իր գրական շնորհակալ վաստակով, ծանոթ ու սիրված դեմք է ընդ նոր գրականության մեջ, իսկ նրա «Յուսարականը», իր ինքնատիպ հոբին-վածքով և իրավ արվեստով, ոչ միայն նրա գրական ստեղծագործության գա-գաթն է, այլև նվաճումներից մեկը մեր արդի եկեղեցական մատենագրության:

Գրքում ավետարանական պարզ և անմիջական պատումների ֆոնի վրա, տրվում է «Կյանքն ու գործը պանդուխտ Աստուծույն, որ օր մը վար իջավ աստ-դերեն, երբ մեր աշխարհը տակավ կհետաճար երկնքեն»,—նշում է հեղինակը:

«Յուսարականը» նշմարիտ, կենդանի և այծմեական գիրք է հիստորիա և Նրա վարդապետության մասին, գրված արվեստագետի սրբազան ներշնչանքով, խորունկ ապրումով, Սեծ Վարդապետի հանդեպ անսահման պաշտամունքով:

«Էջմիածին» ամսագիրը հետագայում հանգամանորեն և մասնավոր գրա-խոսականի մեջ կանդիդատուհա գրքի բովանդակության, արվեստին, լեզվին և ինքնատիպության: Այժմ ընթերցողներին ներկայացնում ենք «Լեռ» հոսիսը:

Եղիվարդը «Յուսարականը» «հիացումով, երախտագիտությամբ և եղբայրա-կան սիրով» ձոնել է Ամենայն Հայոց Հայրապետին, Նրա գահակալության և ասանմակի երջանիկ առիթով:— Խմբագրություն «Էջմիածին» ասու՝ գրի՝

Առաւել մը, Օտարականը իր ընտրյալներու խումբով ելավ Կափառնայումի ուսին բարձ-րացող լեռը: Երջակա վայրերեն ստվար բաղ-մուխուն մը եկավ խոնվելու իրենց շուրջը, բաղցր հետապնդումով: Նկած էին բոլորը, լսելու նոր բարոյիչը, որ շաբաթներն ի վեր լճեղերին վրա կըրջեր ու կխոսեր:

Ուրախ էր Օտարականը, ոսկիացող ցորեն-ներու արտին դիմացը կեցող սեղմնացանին պես, որուն մտքին մեջ կլայնային ու կծո-վանային հույսին դաշտերը, մշտապես կա-նաչ, ուր պիտի աճեին մարդոց երազները: Քիչ մը անդին կփովեր խաղաղ լիճը Գալի-լիո, երկնքին փրթած և լեռներու գիրկը ին-կած կապույտ ափի մը նման: Ավելի անդին Հորդանան կճեղքեր լիճը և կբանար իր ափսուր դեպի հարավ:

Լեռան բարձունքին՝ շրջապատված հա-րյուրավոր աշբերե, լուռ էր Վարդապետը: Ա-նոր մտքին՝ կտոր-կտոր կշինվեին օրերը, թիվով հագիվ քսանի հասնող, որոնց յուրա-բանչուրին մեջ իրեն տրվեցավ անդունդնե-

րե անդունդ անցնիլ մարդերու ցավին, մեղ-քին և երազներուն: Հետո վերցուց իր աղվոր գլուխը և նայեցավ վայրկյանն վայրկյան շատցող բաղմուխյան, և սկսավ խոսիլ, բաղցր ու խաղաղ մրմնջող երկնքին.

— Երանի հոգիով աղբատներուն, անոնց՝ որ չեն փնտռեր իրենց թագավորությունը, այլ բոլոր մարդոց: Որոնք իրենց հոգին բույ-ծի չեն դրած հաճույքի և ոսկիի որդնալից կարասներուն խորը: Որոնց աշքերը կուշտ են կյանքի բարիքներուն, բայց մանավանդ չա-րիքներուն դիմաց կյանքին կնային գերեզ-մանի մը լայնքեն: Որոնք ամեն ինչ ունին, առանց բան մը ունենալու:

— Երանի սգավորներուն, որոնց սիրտը, նման բացվող խեփորին, իր մեջ ունի ամ-բողջական գիտակցութունը ցավին, արյու-նող սլաքը մարմնին ու հոգիին: Երանի ա-նոնց, որ հոգեկան այդ տաղնապը ունին, որմն՝ միայն կրնա ծնիլ գեղեցկության լույսը, և ինքզինքը ըլլալու գիտակցութունը: Ցավը բուժիչ թույնն է մեր հոգիին ու մարմ-

նին հավասարապես. մոտեցուցե՛ք ձեր շրթները իր այրող բաժակին, շինված երկնավոր Հոր ձեռքով և սրբագործված իր արցունքներով: Առանց վերքի սիրտը հաճույքներու բացված ուռկան մըն է լույ: Երանի սգավորներուն, որովհետև անոնց տրտմութունն ու բերկրանքը իրարմով կանանին:

— Երանի հեղերուն, որոնք գիտեն հանդուրժել չարերուն, բայց որոնք ժայռն ինկող ջուրի կաթիլներուն պես կրնան համբերությամբ մաշեցնել կարծրութունը քարերուն:

— Երանի անոնց, որ արդարության ողբերգական սերը ունին և կրնան իրենց մահով խորտակել կախարիչը գերեզմանին: Որոնց պարտությունն ու մահը քաղցր հաղթանակ մըն է, դարերու սիրտը արյունով լուսավորող: Որոնց նաշվածքը ապագային կնայի, նետահար թռչունի մը նման, որ սակայն մշուշներեն անդին արևը կտեսնե: Երանի արդարության համար հալածվողներուն, որոնք արգար մահով տաճարներու կվերածեն իրենց մարմինները, հոն կախելու երազին մշտավառը: Որոնք մարմինն իսկ են դաշնավոր այն գաղափարին, որ դարերու զժախն է դիմավորել հաճախ, իր արյունոտ և ջախջախված թևերով պաշտպանելու վիրավոր գեղեցկությունը արդարության:

— Երանի անոնց, որ զթած են և ողորմած, Աստուծո սրտին և երկնքի լացող աչքին պես: Որոնք ուրախությամբ գիտեն բաժնել իրենց հացին պատառը ընկերին հետ, ինչպես ծաղիկը իր բույրը և արևը իր լույսը կբաշխեն անխտիր: Տալը ապրելու և տեսելու կերպ մըն է, ինչպես հողը, ինչպես ծառը, ինչպես մայրը: Կյանքն է որ կյանքին կուտա, իսկ մենք վկաններ ենք միայն այդ տուրեառին:

— Երանի խաղաղարարներուն, որոնք սիրով կտանին պաշարը չարին դեմ: Որոնք գիտեն քանզի պատճառները խռովության, որոնց հոգին վեր է պաշարեն և գիտե վերածել ժայռերը պարտեղներու և փոթորիկները խաղաղ ջուրերու:

— Երանի անոնց՝ որ սուրբ սիրտ ունին, որոնք Աստուծո կնային, ինչպես լիճը երկրներին, ցոլացնելով պատկերը անոր: Սուրբը մարմնացյալ Աստվածն է այս երկրի վրա, լուսավոր առուն երկնքի սրտեն սկիզբ առնող և հավիտենության գացող: Առանց սրբության ոսկի շղթային, ոչ ոք կրնա երկինք բարձրանալ:

Այս խոսքերը հոն հավաքվողներուն համար նոր էին առավան թարմ շաղին պես: Լեռներն տրված նոր թագավորության այս հրովարտակը, ոսկի տառերով գրված, ավել-

լի քան տպավորիչ էր: Շատեր կկարծեին, թե այլևս իրենց կոպտականեր կապույտ լճին շուրջ օրորվող աշխարհը, որ կնախերգանքեր Աստուծո արքայությունը:

Հետո իր աշակերտներուն հետ իջավ լեռներն ու ուղղվեցավ դեպի Կափառնայում: Ժամբան նշմարեց այրեր և կիներ, որոնք դաշտերեն և այգիներեն քաղաք կվերադառնային: Անոնք բոլորը կկրկնեին իր անունը և իրեն կնային քաղցրությամբ:

«Ի՞նչ կրնամ տալ ես անոնց, որոնք հողին բարիքը կհանդերձեն, կապելով իրենց սիրտը արտերուն, այգիներուն և հնձաններուն», — կմտածեր Օտարականը:

«Իցի՛վ թե կարենայի ընել սիրտս պողաբերձ ծառ մը, մատուցանելու զայն չքավորներուն, կամ բխեցնելու ըղձարներս, աղբյուրի նման, լեցնելու համար բաժակները ծարավ ունեցողներուն:

«Տոնական օրերը մոտ են բացվելու, գարնան անդաստաններու նման. թող թափի երկնքի ոսկի ցորենը ինչպես հողերու՝ այնպես ալ սիրտերու մեջ»:

Երբ քաղաք մտավ, բոլորը ընդառաջ եկան իրեն և խնդրեցին որ իրենց հյուրը ըլլա: «Դուն օտարական չես մեզի, այլ մեր զավակն ու բարեկամը: Մենք գիտենք քու մանկությունդ և պատանեկությունդ, որ այժմ մեզի երազ կթվի: Մենք սիրած ենք քեզ անխոս, այժմ այդ սերը աղաղակի վերածված մեր հոգիներուն մեջ, քեզի կկանչե»: Եվ ամբողջ Օտարականը իր մեջ առած դեպի քաղաքին ժողովարանը ուղղվեցավ: Օրը շաբաթ էր երբ ժողովարան մտան: Օտարականը իր սովորության համաձայն մոտեցավ մարգարեներու գլաններուն, զատեց մին անոնցմե և կարդաց. հետո սկսավ խոսիլ: Բնագիրը, որ ծանոթ էր իրենց, բոլորին համար այլակերպվեցավ հանկարծ: Իրենց կթվեր, թե առաջին անգամ կլսեին այդ խոսքերը, որովհետև նոր արե մը զանոնք կուսկեզոծեր, վերածելով անակնկալ հայտնության մը: Պարտիզանը, դարբինը, որմնագիրը, ձրկնորսները, գեղջուկները, առևտրականները, որոնք կկազմեին ամբողջը, մտադուր կլսեին իր բացատրությունները և չէին ուզեր, որ ան վերջացներ: Կուղեին, որ հայտներ նոր թագավորության օրը, հեռանկար մը այգեկութի կոչումներուն և առատության:

Եվ բոլորի հիշողության խորը, անգամ մը ես կհնչեր խոսքը մարգարեին. «Որքա՞ն գեղեցիկ են ոտքերն անոր՝ որ լեռներուն վրա կավետարանե և խաղաղություն կբերե աշխարհին»: